

ви для таких висновків: асимілятивні процеси в межах приголосних у мовленні депутатів мають специфічні особливості (як типові, так й індивідуальні). Найчастотнішими виявилися порушення асиміляції за глухістю та місцем і способом творення (93,75 % випадків). Особливості культури мовлення можуть бути пов'язані з недотриманням орфоепічних норм, міжмовною інтерференцією, діалектним впливом та впливом орфографічної традиції. Загальний обсяг проаналізованого матеріалу є досить широким для певних узагальнень, тому отримані результати можна вважати репрезентативними для характеристики мовлення парламентського політикуму. Виявлення й систематизація індивідуальних і типових відхилень від орфоепічних норм дозволили покращити якість розпізнавання усного мовлення, зокрема при автоматизованому комп'ютерному опрацюванні промов та виступів, виголошених депутатами у парламенті. Завдяки використанню в програмі створених для кожного диктора індивідуальних транскрипцій відбулося покращення надійності розпізнавання мовлення в межах 5 %.

У перспективі – дослідження всіх типів асиміляції приголосних на значно ширшому матеріалі сучасного українського спонтанного мовлення.

1. Губарев М., Хоменко Л. Асиміляційні процеси в сучасній українській літературній мові та відтворення їхніх результатів в орфоепічних словниках. // Мова. Суспільство. Журналістика: за матеріалами XIV-ої міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонального розвитку української мови. – Київ, 18.04.2008. – С. 21-28. 2. Козієвська О.І. Особливості формування культури мовлення у професійній діяльності державних службовців: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.03 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України.- К., 2003. – 20 с. 3. Погрібний М.І. Орфоепічний словник.- К., “Радянська школа”, 1984.- 630с. 4. Pylypenko V., Robeiko V. Experimental System of Computerized Stenographer for Ukrainian Speech. // Proc. of the 13th International Conference “Speech and Computer: SPECOM '2009”.- St.Petersburg, Russia, 2009.- P.67-70.

*Подорожна К.Ю., студ., Кожедуб Л.Г., к.пед.н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка*

ВИДИ КОН'ЮНКТИВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ (на матеріалі німецьких публіцистичних статей економічної тематики)

У статті розглядаються основні види вживання кон'юктива (умовний спосіб) у німецьких публіцистичних статтях економічної тематики та особливості його перекладу українською мовою. Особлива увага приділяється Konjunktiv I, а саме передачі непрямої мови та конструкціям es sei(en) + Partizip II, man + Präsens Konjunktiv, а також підрядним допустовим реченням із вживанням кон'юктива.

Ключові слова: публіцистичні статті, економічна тематика, конструкції з Konjunktiv, непряма мова, підрядні допустові речення, адекватний переклад.

В статье рассматриваются основные виды употребления конъюнктива (условное наклонение) в немецких публицистических статьях экономической тематики и особенности его перевода на украинский язык. Особенное внимание уделяется Konjunktiv I, а именно передаче косвенной речи и конструкциям es sei(en) + Partizip II, man + Präsens Konjunktiv, а также придаточным уступительным предложениям с употреблением конъюнктива.

Ключевые слова: публицистические статьи, экономическая тематика, конструкции с Konjunktiv, косвенная речь, придаточные уступительные предложения, адекватный перевод.

This article examines the main types of use of Konjunktiv (subjunctive mood) in German newspapers, namely in articles on economic themes and peculiarities of its translation into Ukrainian. Particular attention is paid to Konjunktiv I, namely to the translation of indirect (reported) speech and constructions es sei (en) + Partizip II, man + Präsens Konjunktiv, and dependent concessive sentences with Konjunktiv.

Key words: newspaper articles, economic themes, constructions with Konjunktiv, reported speech, dependent concessive sentences, adequate translation.

Актуальність цієї роботи зумовлена орієнтацією сучасної лінгвістики на вивчення вживання та функціонування кон'юнктива, а також його адекватний переклад із німецької мови українською зі збереженням лексико-граматичних та стилістичних особливостей. **Мета статті** – дослідити та проаналізувати основні види та особливості перекладу кон'юнктива в німецьких публіцистичних статтях економічної тематики українською мовою.

Об'єктом дослідження виступають види кон'юнктива, які найчастіше вживаються в публіцистичних статтях, предметом є їх відтворення українською мовою. Відсутність дослідження вживання кон'юнктива в публіцистичних статтях економічної тематики саме в такому аспекті свідчить про наукову **новизну** роботи.

Матеріал статті може бути використаний у теоретичному й практичному аналізі передачі умовного способу українською мовою, у підготовці до занять (семінарських і практичних) з теорії і практики перекладу, виконанні студентських наукових досліджень із проблем перекладу умовного способу, а також під час проходження різних форм перекладацької практики, що й визначає **теоретичну і практичну цінність** статті.

Дослідженням кон'юнктива займалися: Й. Буша, Л. Гетце, В. Карабан, В. Козловський, О. Лопатюк, О. Марунько, О. Морозова, Т. Панчишина, А. Приходько, Ю. Степанова, Н. Філічова, І. Цох.

У кожній мові існують свої граматичні, лексичні та стилістичні норми, дійсні тільки для даної мови. При переході до вираження думки іншою мовою необхідно знайти такі засоби і, в першу чергу, такі граматичні форми, які б так само відповідали змісту, так само зливалися б з ним, як зливається із своїм змістом форма оригіналу [Паршин 2000, 9]. Це дуже важливе завдання для перекладача.

Як відомо, Konjunktiv (умовний спосіб) виражає оцінку мовцем змісту висловлювання щодо реальної можливості його здійснення. Саме це визначає подальші модальні відтінки припущення, сумніву, невпевненості тощо. У передачі кон'юнктива (умовного

способу) з німецької мови українською існують істотні розбіжності, які є наслідком уніфікації як форми і значення умовного способу, так і сфери його вживання в рідній мові. В українській мові є лише одна форма умовного способу, аналітична за своєю структурою. Вона утворюється від форм дієслова минулого часу за допомогою частки *би* (*б*): знали б. Оскільки ця форма єдина, вона не може виражати значення часу. Час у рідній мові виражається лише в дійсному способі. В німецькій мові кон'юнктив утворює цілу систему дієслівних форм, які розподіляються зазвичай на презентні (Präsens, Perfekt und Futurum Konjunktiv) та претеритальні (Präterit, Plusquamperfekt und Konditionalis Konjunktiv). У німецькій мові існують також особливі форми кондиціоналіса (Konditionalis I та II) для позначення обумовлених дій та вираження допущення, можливості, бажаності й некатегоричного твердження. Уживання цих форм має суттєві відмінності, не менш специфічні, ніж у їх переклад. Отже, розглянемо види та конструкції кон'юнктива, які найчастіше зустрічаються в публіцистичних статтях.

Презенс кон'юктива в простих (головних) реченнях має значення, близьке до наказового способу і обмежується наступними конструкціями:

man + Präsens Konjunktiv вживається в інструкціях, рецептах і висловлює припис, рекомендацію, повинність. Українською ця конструкція перекладається інфінітивом, а також словами «слід, треба»: *Man beachte folgende Zahlen. Зверніть увагу/ Слід звернути увагу на такі підрахунки* [www.tagesspiegel.de]

1) Часто застосовуються фрази-кліше типу *es sei bemerkt* (слід зазначити), *es sei betont* (слід наголосити), *es sei erwähnt* (слід згадати), *es sei darauf hingewiesen* (слід вказати на те), *es sei darauf zurückgeführt* (слід пояснити тим), *es sei darauf eingegangen* (слід зупинитися, розглянути.)

Es sei(en) + Partizip II використовується, в основному, у науковій і технічній літературі. Українською перекладається: потрібно, слід, необхідно + неозначена форма основного дієслова: *Es sei bemerkt, dass das Problem nicht neu ist* [www.goeethe.de/markt.]. Слід зазначити, що ця проблема не нова.

Зворот Es sei + Partizip II часто вводить підрядне речення: *Es sei erwähnt, dass ein anderes Ergebnis erwartet wurde* [www.goethe.de/markt.]. Слід згадати, що очікувався інший результат.

Hier sei darauf hingewiesen, dass die Zahlen noch einmal zu prüfen sind [http://www.magazin-deutschland.de]. Слід вказати на те, що ці підрахунки необхідно ще раз перевірити.

Презенс кон'юнктив у самостійному реченні може також вживатися і для вираження спонукального значення [Євгененко 2002, 228]: *«Die Lage verschlimmert sich. Man denke an ständige Kostensteigerungen»* [www.tagesspiegel.de]. *«Положення погіршується. Згадаймо постійне зростання витрат».*

Слід зауважити, що презентні форми кон'юктива не відповідають умовному способу української мови і ніколи не перекладаються дієсловами в минулому часі з часткою «б» [Кияк 2006, 251].

Одне з головних завдань кон'юктива – це передача непрямої мови. Непряма мова – це недослівне, опосередковане відтворення чужої мови [Великий тлумачний словник 2004, 614]. Презентні форми кон'юктива застосовуються в статтях переважно для вираження чужої думки / слів іншої людини в непрякій мові. Їх переклад українською

здійснюється за допомогою дійсного способу. Умовний спосіб у непрямій мові часто витісняється індикативом, особливо в розмовній мові. Але в публіцистиці, в офіційно-діловому стилі перевага віддається умовному способу. Вживанням кон'юнктива в непрямій мові підкреслюється, що людина, яка передає чужі слова та думки не несе відповідальності за відповідність їх дійсності.

Непряма мова приймає форму підрядного речення зі сполучником *dass* (що), причому після *dass* можна вживати як *Indikativ*, так і *Konjunktiv*, це залежить від ступеня достовірності того, що передається, а також від часу дієслова головного речення (*Konjunktiv* зустрічається переважно в тому випадку, коли дієслово вжито в минулому часі). Проте сполучник *dass* нерідко опускається, тоді підрядне речення по формі перетворюється на головне й у цьому випадку вживання *Konjunktiv* обов'язково.

Труднощі при перекладі кон'юнктива в непрямій мові полягає в тому, що в економічних текстах слова автора й чужа мова іноді перемежуються [Мелихова 2007, 15]. Щоб уникнути неправильного розуміння з боку читача, слід уводити в речення уточнюючі слова типу «як стверджує ...», «за даними ...», «за словами ...»: *Die Bundesregierung, so Schröder, könne und wolle Europas Probleme nicht mit dem Scheckbuch lösen* [<http://www.magazin-deutschland.de>]. – *За словами Шредера, німецький уряд не може і не хоче вирішувати проблеми Європи чековою книжкою.*

Для перекладача важливо знати й пам'ятати, що претерит і плюсквамперфект кон'юнктив у самостійному реченні використовується не для вираження ірреальної умови, а для констатації факту завершення дії, тому й переклад повинен бути відповідний: *«Den Kredit hätten wir erhalten. Jetzt...»* [www.goethe.de/markt.]. *«Кредит ми отримали. Тепер...».*

У деяких випадках у самостійному реченні кон'юнктив виражає «м'яке» твердження: *«Der erste Weg wäre, ...»*. «Перший спосіб (мабуть) полягає в тому, що ...». У невеликій кількості випадків зустрічається вживання плюсквамперфекта кон'юнктива в пропозиціях, що вводяться запереченням *nicht*, яке перекладається як правило виразом «не те, щоб...». *«Nicht, dass die Zinsen plötzlich gefallen wären. Sie sind nur nicht so schnell gewachsen»* [www.goethe.de/markt.]. *«Не те, щоб відсоткові ставки раптом впали. Вони тільки не так швидко зростали».*

Кон'юнктив може також вживатися і в допустових реченнях. Такі речення вводяться питальними словами *wer, wo, wohin, wie* та ін., а також прислівником *so* [Веденькова 1981, 137]. При цьому в підрядному реченні завжди стоїть частка *auch, noch* або *immer*. Порядок слів у головному реченні завжди буває таким самим, як у самостійному реченні. Підрядне речення з'єднується з головним комою, двокрапкою або тире. Наприклад допустові речення, які вводяться сполучником *wie*, зустрічаються в чотирьох варіантах, проте значення їх те саме:

1) „Wie berechtigt die Warnungen auch sind (sein, sein mögen), die Unternehmen...“; 2) „So berechtigt...“; 3) „Seien die Warnungen noch so berechtigt...“; 4) „Die Warnungen seien noch so berechtigt...“ [Мелихова 2007, 23]. „Якими б правомірними не були ці застереження, фірми...“.

Також кон'юнктив застосовується в реченнях з *es sei denn, (dass)*... - «хіба що», «за винятком того випадку, коли ...» із допустово-обмежувальним значенням [Іванов 2000, 15], проте в публіцистичних статтях зустрічається дуже рідко. Сполучник *dass*

може опускатися: „Zinnpreise werden kaum steigen, es sei denn, dass der Bedarf sprunghaft zunimmt“, або „es sei denn, der Bedarf nimmt sprunghaft zu“ [www.tagesspiegel.de]. «Ціни на олово навряд чи підвищаться, хіба що (за винятком того випадку, коли) попиту різко зросте».

Інші речення з кон'юнктивом містять протиставлення, виражене „sei es... sei es“ або „sei es... oder“ «чи то... чи то ...», «або ... або ...»: „Der Markt zerfällt in Segmente, sei es nach Qualität oder Vertriebskanälen“ [www.goethe.de/markt.]. «Ринок поділяється на сегменти чи то (або) за якістю чи то (або) за каналами збуту».

У деяких типах речень, таких, наприклад, як підрядні речення способу дії, що вводяться сполучником *ohne dass*, підрядні речення наслідку, що вводяться сполучником *als dass*, зустрічається вживання, як форм кон'юнктива, так і форм індикатива в тому ж значенні, причому в минулому часі частіше зустрічаються форми кон'юнктива. Перекладемо, наприклад, таку фразу: «Die Sanktionen wurden aufgehoben, ohne dass das Ziel erreicht worden wäre» [http://www.magazin-deutschland.de]. Недосвідчений перекладач шорше всього збереже і синтаксичну конструкцію, і порядок слів оригіналу: «Санкції було скасовані без того, щоб мета була досягнута». Однак такий переклад навряд чи буде сприйматися читачем. Структура цього німецького речення різко відрізняється від прийнятого в таких випадках оформлення думки в українській мові. Необхідно знайти в українській мові таку форму, яка б відповідала змісту, складала з ним повну єдність. Для перекладу українською доцільно буде замінити «ohne dass» вставним словом «однак» і тоді переклад цього речення виглядатиме так: «Санкції було скасовані однак, мета не була досягнута». За змістом і за стилем це речення відповідає оригіналу, а також сприймається читачем як не перекладне речення, а як звичне речення в українських публіцистичних статтях. Це і є адекватний переклад.

У ході роботи було проаналізовано 27 статей, в яких було вжито кон'юнктив та досліджено основні форми його вживання в статтях економічної тематики. Таким чином, можна зробити такі висновки:

Частіше всього в публіцистичних статтях вживається кон'юнктив для передачі прямої мови. Кон'юнктиву, на відміну від індикатива, надається перевага в публіцистиці, при офіційному спілкуванні, а також при цитуванні в наукових статтях, оскільки саме за його допомогою вдається чітко розмежувати слова автора та відтворюваний ним вислів, тобто зняти з себе відповідальність за наведену інформацію.

Слід також пам'ятати, що презентні форми кон'юнктива не відповідають умовному способу української мови і ніколи не перекладаються дієсловами в минулому часі з часткою «б». Презент кон'юнктив у самостійному реченні може також вживатися і для вираження спонукального значення. Претерит і плюсквамперфект кон'юнктив у самостійному реченні використовується не для вираження ірреальної умови, а для констатації факту завершення дії. Претеритні форми кон'юнктива (Präteritum Konjunktiv, Konditionalis I; Plusquamperfekt Konjunktiv, Konditionalis II (вживання якого стає застарілим)), які засвідчують ірреальну дію в теперішньому, минулому та майбутньому часі, а також порівняльні речення зі сполучниками „als ob“, „als wenn“ вживаються в публіцистичних текстах економічного характеру дуже рідко.

Важливим є знання цих основних конструкцій кон'юнктива та вміння адекватно перекласти їх українською мовою з німецької. Адже переклад це не лише складна й відпо-

відальна справа, це і своєрідне мистецтво. Мистецтво так подати переклад тексту мови оригіналу, щоб він не був “чужим” для читача мови перекладу й більше того, сприймався не як переклад, а як окремий оригінальний текст. Якщо людина не знає мови оригіналу, то текст перекладу вона й буде сприймати як оригінал, тому перекладач несе відповідальність за адекватність свого перекладу, за збереження змісту та стилістичних особливостей тексту мови оригіналу.

1. Веденькова М.С. Употребление временных форм глагола по коммуникативным регистрам. К.: «Образование», 1981. – 285 с. 2. Євгененко Д.А., Білоус О.М. Практична грамати́ка німецької мови. – Вінниця: «Нова книга», 2002. – 334 с. 3. Иванов А.В. DER KONJUNKTIV wird so heiß gegessen wie er gekocht wird: Учебное пособие для студентов институтов и факультетов иностранных языков. – Нижний Новгород, 2000. – 110 с. 4. Кияк Т.Р., Науменко А. М., Огуй О.Д. Теорія і практика перекладу. – Вінниця: Нова книга, 2006 – 592 с. 5. Мелихова Н.В. Пособие по экономическому переводу (нем.яз.) Ч.1 НВИ-Тезаурус, Москва, 2007.- 151 с. 6. Паршин А. Теория и практика перевода.- М.: Русский язык., 2000. – 161 с. 7. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.

Список ілюстративного матеріалу: 1. „Markt“, Materialien aus der Presse. Goethe-Institut, www.goethe.de/markt. 2. www.tagesspiegel.de 3. <http://www.magazin-deutschland.de/de.html> . 4. Бик І.С. Теорія і практика перекладу. Тексти лекцій: <http://www.franko.lviv.ua/faculty/intrel/tpp/>

Подшивайлова А. М., к. філол. н., м.н.с.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ГРАНИЦЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ЭКСПЕРИМЕНТА В ИССЛЕДОВАНИИ МАНИПУЛЯТИВНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА МАССОВУЮ АУДИТОРИЮ

Стаття присвячена розгляду меж і можливостей проведення експерименту в дослідженні маніпулятивного впливу на масову аудиторію.

Ключові слова: експеримент, маніпулятивний вплив, масова аудиторія.

Статья посвящена рассмотрению границ и возможностей проведения эксперимента в исследовании манипулятивного воздействия на массовую аудиторию.

Ключевые слова: эксперимент, манипулятивное воздействие, массовая аудитория.

The article is dedicated to consideration of experiment's scopes and possibilities in research of manipulative influence on a mass audience.

Key words: experiment, manipulative influence, mass audience.